

КРИТЕРІЇ ТА МЕТОДИ ДІАГНОСТИКИ УМІНЬ НАВЧАЛЬНОЇ САМООРГАНІЗАЦІЇ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ХОРЕОГРАФІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

CRITERIA AND METHODOLOGY FOR DIAGNOSING THE SKILLS OF SELF-ORGANIZATION IN FUTURE TEACHERS OF CHOREOGRAPHIC DISCIPLINES

У статті розкрито питання розробки організаційно-методичних засад дослідно-експериментальної роботи з перевірки сформованості умінь навчальної самоорганізації майбутніх викладачів хореографічних дисциплін у закладах вищої освіти (ЗВО). На основі вивчення сучасної наукової літератури з проблем удосконалення професійної освіти фахівців хореографічно-педагогічного профілю, використання ідей самоорганізації у вищій педагогічній освіті, аналізу особливостей видів, форм і методів підготовки бакалаврів хореографії розроблено авторське визначення поняття «уміння навчальної самоорганізації студентів-хореографів» та розкрито його сутнісні характеристики; висвітлено зміст критеріїв та їх показників; описано особливості організації та впровадження методики діагностувального експерименту у дистанційних формах та за допомогою інтернет-технологій. Розроблено критерії та показники сформованості умінь навчальної самоорганізації студентів-хореографів: планувальний критерій (міра особистісної спрямованості студентів на досягнення високих результатів власної освіти; здатність до автономного визначення цілей освіти, самостійного планування та розподілу видів діяльності у часі; ступінь навчальної мотивації); регулятивний критерій (розвиненість волевої сфери; здатність самостійно обирати або створювати форми, способи і засоби оптимального навчання; ступінь активності щодо самоуправління, самореалізації та самоконтролю своєї професійної освіти; ретроспективний критерій (розвиненість особистісної рефлексії як здатності пізнавати себе; рівень спроможності реалізовувати самоспостереження та самоаналіз власної навчальної діяльності; здатність усвідомлювати результати власного навчання та робити висновки щодо його покращення). Розкрито зміст діагностувальної методики, яку складають: методика вивчення мотивів навчальної діяльності, онлайн-опитувальних особистісної та професійної зрілості, методика визначення причин, що перешкоджають навчанню, електронний щоденник занять з виконавських дисциплін, метод самоаналізу та самооцінки власних особистісних якостей, метод підбору інформації для хореографічних занять.

логії, навчальний процес, критерії сформованості, методика.

The article reveals the issue of developing organizational and methodological foundations of experimental work to verify the formation of skills of educational self-organization of future teachers of choreographic disciplines in higher education institutions (HEIs). Based on the study of modern scientific literature on the problems of improving the professional education of specialists in choreographic and pedagogical profile, the use of ideas of self-organization in higher pedagogical education, analysis of the features of types, forms and methods of training bachelors of choreography, the author's own definition of the concept of "ability of educational self-organization of students-choreographers" is developed and its essential characteristics are disclosed, the content of criteria and their indicators is highlighted, features are described online organization and implementation of diagnostic experiment methods in remote forms and using Internet technologies. Criteria and indicators of formation of skills of educational self-organization of students-choreographers are developed: planning criterion (a measure of personal orientation of students to achieve high results of their own education; ability to autonomously determine the goals of education, independent planning and distribution of activities over time; degree of educational motivation); regulatory criterion (development of the volitional sphere; the ability to independently choose or create forms, methods and means of optimal training; the degree of activity regarding self-management, self-realization and self-control of their professional education; retrospective criterion (development of personal reflection as the ability to know oneself; level of ability to implement self-observation and introspection of their own learning activities; ability to realize the results of their own learning and do conclusions on its improvement). The content of the diagnostic methodology is disclosed, which consists of: a methodology for studying the motives of educational activity, online surveys of personal and professional maturity, a methodology for determining the reasons that impede learning, an electronic diary of classes in performing disciplines, a method of introspection and self-assessment of one's own personal qualities, a method of selecting information for choreographic classes.

Key words: higher education institution (HEI), choreographic and pedagogical education, future specialists, bachelors of choreography, self-organization, ability of educational self-organization, self-realization, modern information technologies, educational process, criteria of formation, diagnostic experiment, methodology.

УДК 378.091.3:37.091.12.011.3-051]:793.3
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/59.29>

Короткевич К.Є.,

аспірант кафедри педагогіки та спеціальної освіти
Центральноукраїнського державного
університету імені Володимира
Винниченка

Ключові слова: заклад вищої освіти (ЗВО), хореографічно-педагогічна освіта, майбутні фахівці, бакалаври хореографії, самоорганізація, уміння навчальної самоорганізації, самореалізація, сучасні інформаційні техно-

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Проблема підвищення рівня персональної участі студентів у здобутті

професійної освіти сьогодні гостро стоїть перед сучасним європейським суспільством та освітньою галуззю і обумовлюється потребою у вихованні фахівців, здатних до активної самостійної

діяльності та розвитку, організації власної освіти у різних формах і видах навчального процесу, відповідального та свідомого вирішення професійних, соціальних та інших завдань. Реалізація такого роду особистісної активності стає можливою на основі розвиненої навчальної самоорганізації та керування власною освітою на засадах самостійно визначених цілей, способів і засобів діяльності.

Достатньо розвинену навчальну самоорганізацію суб'єктів вищої професійно-педагогічної освіти характеризують такі показники: демонстрація мобільності, самостійності та наполегливості у навчанні; здатність одноосібно визначати цілі і завдання власної освіти; спрямованість на самовизначення, саморегуляцію та самоуправління своєю діяльністю; націленість на творчий саморозвиток, самореалізацію, професійне удосконалення та оволодіння сучасними педагогічними та інформаційними технологіями.

Хореографічно-педагогічна освіта майбутніх бакалаврів є комплексним та структурним феноменом, що об'єднує цикли загальної, професійної та вибіркової частини підготовки, охоплює науково-теоретичний, творчо-педагогічний, художньо-виконавський, практично-методичний напрямки зазначеної підготовки, націлює не тільки на формування системних і глибоких знань, актуальних практичних умінь та навичок, інформаційної освіченості, а й розвиток таких важливих особистісних і професійних якостей, як самостійність, відповідальність, ініціативність, здатність до самоорганізації, самореалізації та самоконтролю власної навчальної діяльності. Поняття умінь навчальної самоорганізації студентів-хореографів ми пов'язуємо зі здатністю виявляти умотивовану та цільову спрямованість в організації власної освіти на основі оптимального вибору актуального змісту та засобів (технологій, методів) навчання для досягнення найбільш високих результатів особистісного і професійного розвитку та самореалізації.

Визначення сутнісних характеристик умінь навчальної самоорганізації майбутніх викладачів хореографічних дисциплін певною мірою базується на засадах професійної підготовки і враховує специфіку навчальної та майбутньої фахової діяльності, складовими якої виступають: науково-теоретична, пошуково-дослідна, практично-викладацька, пластично-рухова, фізично-тренувальна, музично-слухова, концертно-виконавська, інформаційно-освітня та ін. Багатовекторність професійної підготовки бакалаврів хореографії обумовлює потребу в обґрунтуванні теоретичних засад дослідження умінь навчальної самоорганізації та розробці експериментальних аспектів педагогічної роботи. Успішність такої діяльності залежить, зокрема, від правильного визначення критеріїв, їх показників та методики перевірки вихідного стану

сформованості умінь навчальної самоорганізації у студентів-хореографів бакалаврату.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значення самоорганізації в системі професійної, у тому числі педагогічної, освіти сьогодні підкреслюється у численних наукових працях, в яких автори висвітлюють різноманітні аспекти цього явища. Так, феноменологічні основи самоорганізації досліджуються в роботах В. Андрущенка, Л. Калініної, Т. Новаченко, В. Кременя, Г. Хакена та ін.; психологічні теорії самоорганізації особистості розглядаються О. Балашовим, О. Брусенко-Кузнєцовим, Ж. Вірною, Л. Журавською, М. Савчин та ін.; роль умінь навчальної самоорганізації у професійній підготовці майбутніх фахівців висвітлюється у працях Я. Бойко, Н. Дуднік, Є. Кулика, О. Малихіна, Н. Мирончук, В. Наумчука, О. Тесленкова, С. Хатунцевої та ін.; деякі питання розвитку самоорганізаційних якостей майбутніх педагогів мистецького, зокрема хореографічного профілю вивчаються Т. Благовою, К. Короткевич, О. Комаровською, О. Пархоменком, О. Плахотнюком, Хань Юйцень, Яо Ямін та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на активний науковий інтерес до проблеми діагностики та формування умінь навчальної самоорганізації у суб'єктів вищої професійно-педагогічної освіти, на сьогоднішній момент вона є недостатньо дослідженою в галузі підготовки бакалаврів хореографії у педагогічних ЗВО. Зокрема, більш докладного висвітлення потребують питання розробки організаційно-методичних засад дослідно-експериментальної роботи на всіх етапах педагогічного дослідження умінь навчальної самоорганізації у бакалаврів хореографії.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є розробка критеріїв та їх показників (критеріального апарату) і висвітлення змісту методики перевірки вихідного стану сформованості умінь навчальної самоорганізації майбутніх викладачів хореографічних дисциплін у процесі фахової підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням здобутих наукових результатів. Вивчення психологічних і педагогічних явищ та процесів, розвитку їх станів та взаємозв'язків на експериментальному рівні неможливе без розробки критеріального апарату та діагностувальної методики дослідження. «Термін «діагностика» утворено від двох грецьких коренів («дія» та «гнозис») і тлумачиться як «розпізнавальне пізнання». Для його реалізації застосовуються науково обґрунтовані критерії художнього розвитку особистості, що дають змогу простежити динаміку педагогічного процесу, зосередити увагу на окремих недоліках та окреслити своєрідну схему подальшої роботи в цьому

напрямку», – зазначено у дослідженні О. Рудницької [4, с. с. 280].

Підкреслимо, що в педагогіці поки що не існує ідеальних еталонів вимірювання якісних і кількісних характеристик того чи іншого явища, процесу. Організація дослідно-експериментальної роботи завжди починається з розробки критеріального апарату дослідження, без якого неможлива достовірна перевірка вихідних даних щодо стану розвитку досліджуваного явища. Розробка критеріїв та показників для визначення рівня сформованості умінь навчальної самоорганізації майбутніх викладачів хореографічних дисциплін повинна враховувати специфіку їх навчальної діяльності, особливості психічного розвитку, умови організації та проведення занять з фахових дисциплін тощо.

Відзначимо, що навчальний план підготовки хореографів у педагогічних закладах освіти передбачає вивчення студентами дисциплін загального, професійного та вибіркового циклу. Професійний цикл, зокрема, включає: Практикуми з хореографічної підготовки (постановка концертних номерів, теорія і методика викладання класичного, народно-сценічного, сучасного, українського народно-сценічного танцю), лекційні курси: Хореографічна культура України, Історія мистецтва, Зразки ансамблевої хореографії та ін. Освітня діяльність студентів-хореографів переважно реалізується у таких видах: навчально-теоретична та навчально-виконавська; формах: аудиторна, дистанційна, змішана, індивідуальна, групова, колективна. Важливе значення в сучасній організації та самоорганізації навчальної діяльності студентів-хореографів мають інформаційні технології освіти.

Уміння навчальної самоорганізації студентів-хореографів ми трактуємо як здатність до спрямовано-вольових та умотивованих дій щодо вибору оптимальних способів і засобів раціональної організації процесу навчання, а також самостійної реалізації функцій управління, регуляції та контролю за його перебігом та результатами.

З урахуванням змістовного наповнення поняття умінь навчальної самоорганізації майбутніх викладачів хореографічних дисциплін, специфіки змісту і спрямованості їх професійної підготовки ми визначили **критерії та показники** сформованості означених умінь, якими виступили: *планувальний, регулятивний та ретроспективний*. *Планувальний* критерій розкривають показники: міра особистісної спрямованості студентів на досягнення високих результатів власної освіти; здатність до автономного визначення цілей освіти, самостійного планування та розподілу видів діяльності у часі; ступінь навчальної мотивації. *Регулятивний* критерій відображають розвиненість вольової сфери; здатність самостійно обирати або створювати форми, способи і засоби оптимального навчання; ступінь активності щодо

самоуправління, самореалізації та самоконтролю своєї професійної освіти. *Ретроспективний* критерій розкривають показники: розвиненість особистісної рефлексії як здатності пізнавати себе; рівень спроможності реалізовувати самоспостереження та самоаналіз власної навчальної діяльності; здатність усвідомлювати результати власного навчання та робити висновки щодо його покращення.

З метою перевірки у студентів рівня їх самостійності та мотиваційної спрямованості щодо визначення освітніх цілей, планування власної навчальної діяльності ми розробили методику із застосуванням інформаційних технологій організації навчання. *Методика вивчення мотивів навчальної діяльності* реалізується таким чином: студентам на електронну пошту надсилається зміст методики та інструкції, в яких міститься перелік мотивів навчальної діяльності (всього 16). Респондентам необхідно вибрати будь-які 5, що особисто для них є найбільш значущими, важливими. У завданні зазначені такі мотиви навчальної діяльності: 1) отримати диплом; 2) виступати на концертних майданчиках; 3) отримувати стипендію; 4) вчитися у престижному ЗВО; 5) бути найкращим серед однокурсників; 6) під час навчання знайти можливість влаштуватися на роботу; 7) не підводити викладачів; 8) бути прикладом серед студентів; 9) отримати похвалу від батьків; 10) реалізувати себе в галузі хореографічного мистецтва; 11) після закінчення ЗВО знайти високооплачувану роботу; 12) бути танцівником – це круто; 13) набути фахових знань, вмінь та навичок; 14) стати відомим балетмейстером, постановником; 15) стати лідером серед однокурсників; 16) досягти успіху в житті та професії. Відповіді аналізуються та визначаються як пріоритети вибору професії майбутніми хореографами. Даним методом дозволяє з'ясувати, які мотиви навчальної діяльності студентів превалюють: пізнавальні, професійні, досягнення цілей, соціальні, статусні чи меркантильно-матеріальні.

Онлайн-опитувальник особистісної та професійної зрілості. Опитувальник призначений для визначення рівня сформованості важливих особистісних якостей та їх ролі у формуванні професійної свідомості та відзнаки зрілої людини. Психологи В. Кутіщенко та С. Ставицька відзначають: «Особистісна зрілість характеризується процесом внутрішньоособистісної трансформації, джерелом якої є потреба особистості у самоактуалізації та набутті ідентичності. Результатом трансформації, змістом особистісної зрілості є відповідальна побудова людиною власної концепції життя...» [2, с. 312]. Пропонується список якостей зрілої особистості з розкриттям сутнісних характеристик: синергетичність; автономність; контактність; креативність; децентрація; толерантність;

відповідальність; емпатійність; самостійність. Завдання опитування: стимулювати студентів розмірковувати над смислом даних позицій, їх значенням для становлення майбутнього професіонала в галузі хореографії.

З метою перевірки рівня психічної самоорганізованості (зосередженості, уважності, наполегливості, концентрації уваги) студентів у сприйманні нового навчального матеріалу пропонуємо *метод на визначення причин, що перешкоджають навчанню*. Теоретична підготовка студентів включає низку лекційних курсів, зокрема з історії хореографічного мистецтва. Зміст даного курсу є достатньо складним для сприймання, оскільки містить чималу кількість історичних фактів, назв, дат, прізвищ тощо. Пропоноване завдання складається з двох частин: 1) викладач перевіряє ступінь активності слухового сприймання студентів, викладаючи лекційний матеріал у синхронному режимі проведення онлайн-занять (матеріал містить нову актуальну інформацію, яка подається у доволі швидкому темпі), згодом просить у письмовому вигляді позначити головні позиції почутого, як то: проблема або тема; орієнтовний план; основні поняття; стислі тези; висновки; 2) у процесі обговорення результатів роботи піднімаються питання труднощів і перешкод в опануванні нового навчального матеріалу: дидактичних (складний зміст і великий обсяг лекції, наукова мова з її термінологією, відсутність навичок самостійної роботи та ін.); психологічних (невміння налаштувати себе на серйозну та вдумливу навчальну діяльність, нездатність реалізовувати управління та регуляцію навчальних дій – швидке нотування, постійний слуховий контроль, активність та концентрація уваги, користування засобами стенографії тощо); професійних (розбіжності між очікуваним та реальним змістом освіти, труднощі у підтримуванні темпу та якості навчальної роботи, сумніви щодо доцільності та необхідності вивчення предметів, нездатність бачити перспективи подальшого навчання та майбутньої професійної діяльності).

З метою діагностики умінь самоорганізації у навчально-виконавській діяльності, моніторингу регулярних занять в умовах самопідготовки можна запропонувати студентам ведення протягом місяця *Електронного щоденника занять з виконавських дисциплін*. Цей документ з повинен містити пропоновані позиції і включати індивідуальні нотатки, позначки і коментарі, за якими можна визначити рівень самоорганізації, дисциплінованості та відповідальності студентів у реалізації самостійних занять з виконавських хореографічних дисциплін. Студентам варто зазначити у щоденнику:

- план самостійних занять по тижнях і днях,
- розпорядок тренувальної і творчої роботи,
- графік робочої зони та зони відпочинку,

- розподіл діяльності за видами і прийомами самостійної праці, часом, відведеним на певні завдання, вправи тощо,

- конкретний теоретичний і практичний зміст самопідготовки (отримані знання, набуті або вдосконалені виконавські навички, опрацьовані хореографічні елементи та комбінації тощо),

- стислий аналіз та висновки щодо самостійних практичних занять,

- режим харчування (за бажанням),

- зміст додатково проведеної самоосвітньої, просвітницької, дозвіллевої діяльності (за бажанням) та ін.

Аналіз щоденників самопідготовки дозволяє зрозуміти, наскільки дисциплінованими, відповідальними, активними та спрямованими є студенти під час самостійних занять, як результативно за якістю та часовими і фізичними витратами реалізується їх навчальна діяльність, наскільки обізнаними і самостійними є студенти в організації інтерактивних, дистанційних видів навчальної праці.

Для перевірки здатності студентів усвідомлювати результати власного навчання, здійснювати постійний зворотній зв'язок і самоспостереження за своїми діями, станами і почуттями, робити самоаналіз виконаної роботи варто використати *метод самоаналізу та самооцінки власних особистісних якостей* під час самонавчання хореографії на основі ранжування.

«Для цього на бланку перераховуються 20 різних якостей особистості. У лівій колонці («ідеал») опитуваний здійснює ранжування від 1 до 20 балів («я») учень проектує ці якості відносно себе. Між бажаним і наявним рівнем кожної якості визначається різниця («d»), яку треба брати у квадраті («d²»). Далі розраховується сума квадратів за формулою (« $r = 1 - 0.00075 \sum d^2$ ») визначається коефіцієнт кореляції. Чим ближче коефіцієнт до (від 0,7 до 1,0), тим вища самооцінка, і навпаки. Про адекватну самодіагностику свідчить коефіцієнт від 0,4 до 0,6» [5, с. 64]. В таблиці пропонується перелік таких особистісних якостей: сміливість, захопленість, наполегливість, інертність, активність, нервозність, терплячість, сумлінність, пасивність, ентузіазм, обережність, рішучість, енергійність, впертість, життєрадісність, скромність, оптимізм, старанність, відповідальність, безтурботність. Заповнюється таблиця, як і попередні документи, в електронній формі, надсилається на корпоративну пошту викладача.

Для перевірки вмінь студентів самостійно опановувати нові інформаційні технології, розвитку їх здатності шукати потрібну інформацію, підвищувати рівень власної самоосвіти шляхом відвідання інтернет-форумів, конференцій, відкритих занять і майстер-класів, реалізації соціально-професійних функцій на онлайн-платформах тощо пропонуємо *метод підбору інформації*

для хореографічних занять на основі досвіду вивчення освітніх інтернет-платформ, зокрема українського походження (Documentary Heaven (100 документальних фільмів з різної тематики); Coursera (онлайн-освіта у співпраці з університетами та коледжами світу); Ed Era (проект доступного навчання); Stack Exchange (платформа питань і відповідей з різних галузей знань); The Khan Academy (безкоштовні лекції з різних наук); Education Portal (безкоштовні освітні курси); Think Tutoria (комп'ютерні навчальні програми з підручниками у популярному викладі) та ін.

Висновки із цього дослідження і подальші **перспективи в цьому напрямку**. Таким чином, у матеріалах даної статті ми представили розроблені критерії та їх показники і стисло описали орієнтовний організаційно-методичний зміст дослідно-експериментальної роботи з перевірки сформованості умінь навчальної самоорганізації студентів-хореографів, зокрема на основі використання інтернет-ресурсів та інформаційних технологій. Перспективним є подальше поглиблене вивчення проблеми педагогічної (навчальної) самоорганізації в галузі професійної підготовки

майбутніх фахівців у галузі хореографічно-педагогічної освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Андрощук Л. М., Куценко С. В. Теоретичні та методичні засади формування творчого потенціалу майбутнього вчителя хореографії: монографія. Умань: ФОП Жовтий О. О, 2015. 165 с.
2. Кутіщенко В. П., Ставицька С. О. Психологія розвитку та вікова психологія: Практикум: Навч. посіб. К.: Каравела, 2009. 448 с.
3. Паньків Л.І. Особливості використання сучасних інформаційних технологій у процесі підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва та хореографії. *Вісник Національного університету "Чернігівський колегіум" імені Т. Г. Шевченка*. Вип.19 (175). Чернігів : НУЧК, 2023. С. 14-19. URL:<https://visnyk.chnpu.edu.ua/index.php/visnyk/article/view/9/22>
4. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: Навчальний посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. 360 с.
5. Рунтова А. Формування умінь самоорганізації навчальної діяльності у підлітків на заняттях з українського народно-сценічного танцю: Магістерська робота. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 102 с.